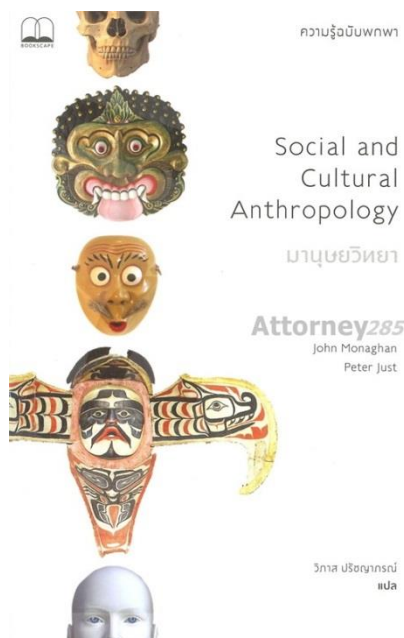

บทวิจารณ์หนังสือ

มานุษยวิทยา: ความรู้แบบพหุ
(Social and Cultural Anthropology)
จรรยา เบญจเจริญกุล

นักมานุษยวิทยา ผู้มีหัวใจโรแมนติก หลังจากอ่านหนังสือชื่อ “มานุษยวิทยา: ความรู้แบบพหุ” เขียน โดย จอห์น โมนาแชน จบ ทั้ง สนุกไปกับการเล่าเรื่องตลอดเล่ม เนื้อหาอัดแน่น ผลงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วิทยาออกมา โดยยึดหลักทำงานภาคสนามแบบมีส่วนร่วม และเข้าไปใช้ชีวิตในสังคมที่ศึกษา เพ้นหาโน้ตค้นมากกว่าค้นหาข้อเท็จจริง หมั่นนำข้อมูลมาศึกษา ทบทวน เพื่อทำความเข้าใจชีวิต และการกระทำของกลุ่มคนที่เราถือเป็นหลักสำคัญที่สุดตั้งแต่เริ่มมีศาสตร์นี้ส่งทอดมาถึงปัจจุบัน

นักมานุษยวิทยายุคแรกๆ เล่าเรื่องราวชนเผ่า ชนกลุ่มน้อย เพราะเกรงว่าภาพเหล่านั้นจะสูญหายไปจากสังคมสมัยใหม่ ซึ่ง ศาสตราจารย์ ธเนศ วงศ์ยานนาวา ฉายภาพของนักมานุษยวิทยา ไว้ ในงาน ม(า)นุษย์โรแมนติก, สำนักพิมพ์ศึกษาสยาม 2556 ว่า นักมานุษยวิทยามีบทบาทสำคัญสร้างภาพโรแมนติกให้สังคมที่หาไม่ได้อีกต่อไปในสถานะสมัยใหม่ หรือ กำลังจะสูญสิ้นไป โรแมนติกใช้ในความหมายทั่วไปหมายถึงความงดงาม หรือกลายเป็นสิ่งที่น่าสงสารเรียกความรู้สึกเห็นอกเห็นใจจนนำไปสู่การปฏิบัติ

จอห์น โมนาแชนแทรกเรื่องเล่าภาคสนามของนักมานุษยวิทยาในหลากหลายแง่มุม บ้างอยากรักษาภาพเหล่านั้นไว้เหมือนภาพถ่าย ประสบการณ์ใหม่ๆ จากเหตุผลในงานสนาม บ้างก็ตั้งคำถามทิ้งไว้ให้ขบคิด ไร้คำตอบ เรื่องเหล่านี้สร้างสีสันให้หนังสือคล้ายรวมเรื่องสั้นทางมานุษยวิทยาอีกชิ้นหนึ่ง ที่มีผสมของประวัติศาสตร์สังคมศาสตร์เรียงร้อยเข้ากับข้อมูลทางชาติพันธุ์วิทยา ตัวอย่างเช่น ชาวโดดงโก อาศัยอยู่ในเทือกเขาทางทิศตะวันตกของอ่าวบิมา (Bima Bay) บนเกาะ ซุมบาวา (Sumbawa) ประเทศอินโดนีเซีย ชายหนุ่มคนหนึ่งถูกลงโทษทัณฑ์ที่ไม่ได้ทำร้ายร่างกายพี่สะใภ้ แต่ยอมรับโทษเพราะไปข่มขู่พี่สะใภ้ที่ตักเตือน ห้ามไม่ให้เขาตะเวนไปหาหญิงสาวที่คู่หมั้นไปทำงานนอกหมู่บ้าน นักมานุษยวิทยาต้องทำตัวเป็นนักสืบ

เสาะหาข้อมูลจนได้คำอธิบายออกมา สำหรับสังคมชนเผ่า การกระทบกระทั่งกันเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงโดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างกัน

ถ้าเทียบการทำงานชาติพันธุ์วิทยา คือ การเล่าเรื่อง หัวใจสำคัญของงานชาติพันธุ์วิทยา คือ คำอธิบายพฤติกรรม การกระทำของชุมชน กลุ่มคนที่ศึกษา เรื่องเล่าชิ้นนี้จึงเป็นเครื่องมือช่วยตรวจสอบให้เรากลับมาย้อนดูตัวเราเองอีกชั้น จนนำไปสู่ความเข้าใจพฤติกรรม เหตุผลของชาวโตดงโก กลวิธีของเรื่องเล่าที่ซับซ้อน คนอ่านอดคิด อัดเปรียบเทียบไม่ได้ว่า ถ้าตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น จะทำอะไร จะคัดค้าน จะเรียกร้องขอความเป็นธรรมแทนหนุ่มคนนั้นไหม ในสายตาสังคมสมัยใหม่ สังคมโตดงโก ดูบิดเบี้ยว เหมือนภาพวาดแบบเซอร์เรียล เหนือจริง เหมือนความฝันเล็กๆ ซ่อนอยู่ในภาพโรแมนติกขนาดใหญ่ บางทีสังคมชนเผ่า ไม่ได้แตกต่างจากสังคมสมัยใหม่

ไคลด์ คลักฮอห์น (Clyde Kluckhohn) สรุปลักษณะพบว่า คนแต่ละคนเป็นเหมือนคนบางคน เป็นเหมือนคนทุกๆ คน จอห์น โมนาแฮน ยอมรับว่าการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นจุดแข็งของการทำวิจัย ขณะเดียวกันก็กลายเป็นจุดอ่อนด้วย นักวิจัยถูกถามถึงความเที่ยงตรง ของข้อมูล ความเป็นกลาง ผลิตซ้ำ ทำงานภาคสนามซ้ำเพื่อตรวจสอบผลงานได้ไหม การเข้าไปใช้ชีวิตภาคสนามเหมือนต้องแวนตาทางวัฒนธรรมที่กำลังศึกษาไว้ หรือเมื่อเขียนงานชาติพันธุ์วรรณนา ต้องถอดแวนดังกล่าวออกหรือไม่ ที่สำคัญงานชาติพันธุ์วิทยา เป็นเหมือนการศึกษาสังคมที่ถูกแช่แข็ง เขายกตัวอย่างงานของ เรย์มอนด์ เฟิร์ธ (Raymond Firth) เรื่อง “We the Tikopia” ไม่ได้กล่าวถึงข้อเท็จจริงที่ชาวติโกเปียกว่าครึ่งเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ยังคงหลั่งไหลกับความโรแมนติกและให้ค่าประเพณีดั้งเดิมว่าบริสุทธิ์ มากกว่าคนในสังคมนั้นๆ ผ่านมา 20 ปี พบข้อเท็จจริงว่า เฟิร์ธ เป็นผู้นำเรือขูชาไปวางไว้ในถ้ำริมทะเลเพื่อบูชาพระเจ้าของชาวติโกเปีย การแทรกเกร็ด ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาหลายคน ผสมแนวคิดทางมานุษยวิทยา ทำให้หนังสือเล่มนี้อ่านสนุก ไม่น่าเบื่อ ไม่เหมือนตำราวิชาการ ข้อสรุปสุดท้ายที่ได้คือนักมานุษยวิทยา ต้องรักความโรแมนติกอย่างถอนตัวไม่ขึ้น มิเช่นนั้นคงไม่เลือกศึกษา ทำงานวิจัยด้านนี้ต่อ ซึ่งแต่ละคนจะรักมากน้อยแค่ไหน ก็ได้ดูได้จากงานชาติพันธุ์วิทยาที่เขียนออกมา

รายการอ้างอิง

โมนาแฮน, จอห์น และจัสต์ ปีเตอร์. (2563). มานุษยวิทยา : ความรู้ฉบับพกพา. แปลโดย วิภาส ปรัชญาภรณ์, จาก Social and Cultural Anthropology. กรุงเทพฯ: บั๊คสเคป.